

Dkt. Dave Mathewson, Hermeneutics, Hotuba ya 3, Ukosoaji wa Maandishi

© 2024 Dave Mathewson na Ted Hildebrandt

Kipindi cha mwisho tulizungumzia kidogo kuhusu asili na uzalishaji wa maandiko, tukijadili hasa kile sisi na kile wanatheolojia wanachokiita msukumo, na tuliangalia maandiko kadhaa yanayoelezea na kufichua tabia ya maandiko, kile kinachosema kuhusu yenyewe, na tukio la matukio ya maandiko, na jinsi tunavyoyaweka pamoja ili kuunda uelewa wa Biblia kama iliyovuviwa. Mojawapo ya maelezo bora niliyoyapata yanatoka kwa I. Howard Marshall, ambapo anasema, kwa kiwango cha binadamu tunaweza kuelezea muundo wake, yaani muundo wa Biblia, kwa upande wa michakato mbalimbali ya mdomo na fasihi iliyo nyuma yake. Mkusanyiko wa taarifa kutoka kwa mashahidi, matumizi ya vyanzo vilivyoandikwa, uandishi na uhariri wa taarifa hizo, muundo wa barua za hiari, kujitolea kuandika jumbe za unabii, kukusanya hati mbalimbali pamoja, na kadhalika.

Wakati huo huo, hata hivyo, katika kiwango cha kimungu, tunaweza kudai kwamba Roho aliyetembea juu ya uso wa maji ya uumbaji, Mwanzo 1-2, alikuwa hai katika mchakato mzima, ili Biblia iweze kuonekana kama maneno ya wanadamu au wanadamu na Neno la Mungu. Shughuli hii ya Roho inaweza kuelezewa kama inayolingana na shughuli za kibinadamu ambazo Biblia iliandikwa. Kwa hivyo kulingana na uelewa huu, katika majadiliano yetu wakati wa kikao kilichopita, tulipendekeza kwamba Biblia, ingawa ni Neno la Mungu, wakati huo huo inafunua michakato ya uzalishaji wa kibinadamu, lakini kwamba Roho wa Mungu alikuwa akifanya kazi sana katika hilo, kwamba bidhaa, bidhaa ya mwisho, si kitu kingine ila Neno la Mungu.

Na tulisema moja ya matawi ya hilo kwa ajili ya hermeneutiki na tafsiri ni kwamba mbinu na ukosoaji mbalimbali ambao tutaanza kujadili leo, na hata utafiti wa

michango tofauti ya watu tofauti wa kihistoria kwa hemeneutiki na uelewa wetu wa tafsiri zote ni muhimu kwa sababu Biblia si kitu kingine ila hati ya kibinadamu. Lakini hakika ni zaidi ya hayo. Kama Neno la Mungu, ni zaidi ya kazi ya kibinadamu tu.

Ina madai katika maisha yetu. Ni yenye mamlaka. Mojawapo ya matokeo ya msukumo ni neno ambalo hatujalijadili, na sitaki kulizungumzia kwa undani wowote, ni kutokuwa na makosa.

Hiyo ni hoja ya msingi. Ikiwa Biblia ni Neno la Mungu, na ikiwa Mungu ni mkweli na hasemi uongo, inafuata kwamba bidhaa hiyo, Maandiko, kwa hivyo hayana makosa, hayadanganyi, n.k. Kwa hivyo tulizungumza kidogo kisha kuhusu asili ya Maandiko, lakini nataka kuzungumzia zaidi sasa kuhusu uwasilishaji wa Maandiko.

Yaani, tunajuaje kwamba Biblia tuliyo nayo inaakisi kile ambacho Mungu alifichua awali kupitia mchakato huo wa msukumo? Tunajuaje kile ambacho waandishi wa kibinadamu walirekodi chini ya msukumo wa Roho Mtakatifu? Tunajuaje kwamba maandishi ya Agano Jipya na la Kale, ambayo wengi wetu tunaweza kuyafikia kupitia tafsiri, ingawa unajua Kigiriki na Kiebrania, kile tutakachozungumzia leo kinahusiana moja kwa moja na hilo. Lakini tunajuaje kwamba Biblia tunayoshikilia inaakisi kwa usahihi kile ambacho waandishi wa kibinadamu waliandika na kile ambacho Mungu alikusudia kuwasilisha katika maandishi yaliyoongozwa na Maandiko? Hatua ya kwanza ya uwasilishaji, kwa kweli kuna hatua mbili ambazo zinatuhusu. Mojawapo ni kwamba tutazungumzia katika kipindi kijacho, ni tafsiri inayoelezea jinsi tunavyoweza kufikia Agano la Kale na Jipya kupitia lugha yetu wenyewe.

Tulipoona katika moja ya vipindi vya mwisho kwamba moja ya vikwazo vya kushinda au moja ya umbali wa kushinda tafsiri ni kwamba Agano la Kale na Jipya zimeandikwa kwa lugha tofauti sana. Kuna umbali wa kilugha kati yetu na maandishi ya asili. Tafsiri inaturuhusu kupata Agano la Kale na Jipya katika lugha yetu wenyewe.

Kwa hivyo tutazungumzia hilo. Lakini suala ambalo nataka kujadili kwa ufupi leo, ambalo wengi wetu hatutashiriki au kushiriki, lakini ni muhimu kwa hermeneutics, kwa sababu kwa namna fulani ni hatua ya awali ya hermeneutics kwa sababu inashughulikia msingi wa Maandiko au maandishi yenyewe. Tunajuaje kwamba maandishi tuliyo nayo ni msingi wa kutosha na msingi sahihi wa hermeneutics na tafsiri? Na hilo linajulikana kama ukosoaji wa maandishi.

Kwa hivyo kusudi langu kuu si kuwafanya wakosoaji wa maandishi, ingawa baadhi yenu mnaweza kuchagua kufanya hivyo, kwa sababu kama tutakavyoona ukosoaji wa maandishi ni uwanja maalum sana. Na kwa hivyo ninachotaka kufanya ni kuwafahamisha ukosoaji wa maandishi ni nini, ili muweze kufuata hoja na muweze kufuata mijadala kuhusu, lakini pia kwamba mtathamini zaidi maandishi ya Agano la Kale na Jipya mliyo nayo. Biblia mliyo nayo mikononi mwenu ni matokeo ya safari ndefu na ngumu ambayo imefanywa na wasomi mbalimbali ambao wamefanya kazi ngumu ya kutoa Maandiko mliyo nayo ambayo mnayatafsiri na kuyasoma.

Na kwa hivyo nataka kuzungumzia kidogo kuhusu jambo hili linaloitwa ukosoaji wa maandishi. Ukosoaji wa maandishi ni nini, tena, unashughulikia uwasilishaji wa Maandiko, kuanzia na msukumo, ukweli kwamba Agano Jipya la Kale lilidai kuwa neno lililoongozwa na Mungu, lakini ukweli kwamba hatuna hati yoyote ya awali, hatuna hati ya awali ambayo nabii Isaya aliandika, au hatuna hati ya awali ambayo Paulo aliandika au Mathayo aliandika, au mwandishi wa Ruthu au 1 na 2 Samweli. Hatuna hati ya awali.

Badala yake, tulichonacho ni nakala za hiyo, kwa kweli zaidi, wakati mwingine nakala za nakala za maandishi ya asili. Njia moja labda ya kuiona ni kwamba ukosoaji wa maandishi ni kama mti. Shina la mti lingekuwa maandishi ya asili, labda, ambayo

hatuna ufikiaji, na matawi yote yanayoelekea pande tofauti na yenyewe yana matawi na matawi.

Hiyo ingekuwa hati na nakala zilizotokea, na mara nyingi tunapata tu ncha na kingo na ncha za matawi ambazo ni mbali sana, ingawa zinahusiana kikamilifu na shina lenyewe la mti. Kwa hivyo kwa ukosoaji wa maandishi basi, kwa sababu hatuna hati asilia, lakini tuna nakala tu, wakati mwingine tena, kwa kawaida ni nakala za nakala za nakala, mara nyingi wakati mwingine hutenganishwa kwa miaka mia kadhaa, ingawa Agano Jipya wakati mwingine ushahidi huwa karibu kidogo, lakini mara nyingi hati hutenganishwa kwa muda kutoka kwa hati asilia, kwamba kile ukosoaji wa maandishi hufanya ni kwamba hufanya kazi kinyume. Ilifanya kazi kinyume katika kujaribu kuelezea jinsi tulivyotoka kwenye hati asilia hadi kile tulicho nacho sasa? Na kulingana na ushahidi wote, ni jaribio la kufanya kazi kinyume na kujaribu kurejesha kwa usahihi na vya kutosha iwezekanavyo jinsi hati asilia zingekuwa zikionekana.

Kwa hivyo kwa kufanya kazi kwa kurudi nyuma, na tutaelezea kidogo mchakato, kwa kufanya kazi kwa kurudi nyuma kutokana na ushahidi wote na hati zote tulizonazo, kwa kufanya kazi kwa kurudi nyuma, ni jaribio la kujenga upya kwa karibu iwezekanavyo kile ambacho mwandishi wa awali angeandika. Kwa sababu kumbuka, hatuna hati asilia. Tuna nakala za nakala tu, na tunazo nyingi, hasa kuhusiana na Agano Jipya.

Dhana ni kwamba katika mchakato wa kunakili asilia, kuanzia na hati ya asili, na mchakato wa kunakili na kutengeneza nakala ili kuzifanya zipatikane zaidi, dhana ni kwamba mabadiliko fulani, makosa fulani, tofauti fulani ziliingia kama hati ilivyokuwa, hati zilinakiliwa, na hivyo kile tulichonacho ni kundi la hati ambazo wakati mwingine hutofautiana katika sehemu fulani. Na kulingana na hayo yote, kwa sababu hati zote zina tofauti, tena, tunahitaji kujaribu kufanya kazi na kuuliza tofauti hizo ziliibukaje? Na je, tunaweza kubaini ni upi kati ya masomo hayo, kati ya ushahidi

wote, tunaweza kubaini ni upi kati yao ambao labda ndio Paulo alikusudia? Dhana iko katika hati zote mahali fulani, kwa kila neno, kwa kila sentensi, kwa kila mstari mahali fulani, kuna maandishi ya asili ambayo Paulo aliandika, au Isaya, au yeyote yule. Na kwa hivyo ukosoaji wa maandishi hujaribu kuthibitisha maandishi sahihi zaidi iwezekanavyo.

Wakosoaji wa maandishi mara nyingi husema ni sayansi na sanaa. Kuna kanuni dhahiri zinazotusaidia kurudi kwenye maandishi, lakini pia ni sanaa. Sio kama mapishi ambapo unaongeza tu viungo vyote, na hapo ndipo bidhaa yako ya mwisho wa matumizi inapopatikana.

Inahitaji mawazo mengi ya ubunifu, na ni sanaa na pia sayansi. Mchakato wa kunakili hati, kama ilivyo wazi siku moja kabla ya kuwa na mashine ya uchapishaji, au sasa tuna kompyuta na vichapishi, na unaweza kuchapisha nakala nyingi kwa urahisi kwa usahihi wa karibu chochote. Wakati huo, ni wazi njia pekee wangeweza kutoa nakala nyingi au kutoa nakala kwa matumizi ya umma ilikuwa kwa kunakili kwa wanadamu.

Huyo ni mtu anayeketi chini akiwa na kitabu cha kukunjwa na vifaa vyovyote alivyotumia kuandika katika karne nyingi, na kwa mkono akipitia mchakato mgumu wa kunakili maandishi. Na mara nyingi kile ambacho kingetokea, na kwa njia, ninahitaji kutanguliza kauli yangu, maoni yangu mengi yanaonyesha tena eneo langu la utaalumu, na hilo ni Agano Jipya. Kwa kweli, Agano la Kale na Jipya, mbinu zao zote mbili za ukosoaji wa maandishi ni tofauti kidogo kwa sababu zinafanya kazi na aina tofauti za ushahidi.

Na kwa kweli tutaona kwamba Agano Jipya labda linathibitishwa vyema kihistoria kuhusu kiasi cha ushahidi kuliko hati nyingine yoyote. Kama tutakavyoona, kuna karibu mashahidi 6,000 tofauti wa maandishi ya Agano Jipya. Tutazungumzia kidogo kuhusu hilo baadaye.

Kile ambacho kwa kawaida kingetokea, hasa katika Agano Jipya, ni mambo machache. Kwanza, kama mwandishi angekuwa akinakili maandishi, kile ambacho kingetokea ni kwamba mwandishi angekuwa na maandishi au hati karibu naye, tuseme, Injili ya Marko, na karatasi yake au karatasi yake ya mafunjo au chochote alichokuwa akiinakili, nyenzo zake za kuandikia. Na kile ambacho kingetokea, mchakato unaendelea kwamba mwandishi angesoma kundi la maneno au labda mstari kutoka kwa maandishi na kisha kulazimika kuuweka akilini mwake na kisha kugeuza macho yake kutoka hapo hadi kwenye hati yake na kukumbuka kile alichokisoma na kuandika.

Sasa unaweza kuona mchakato huu wa kurudi na kurudi, mambo kadhaa yanaweza kutokea, kama tutakavyoona baada ya muda mfupi tu. Mwandishi anaweza kusahau alichokandika, na bila shaka ikiwa umewahi kujaribu kuandika hivi na kunakili kitu unachosoma na kujaribu kukinakili kwa mkono, wakati mwingine utafanya makosa. Unaweza kuongeza neno, unaweza kukosa neno, na tutaona baada ya muda mfupi tu kuna mambo mengine ambayo yanaweza kutokea.

Lakini hoja ni kwamba, kama mwandishi anavyonakili kwa njia hiyo, akitoka kwenye hati moja, ile ambayo anayo uwezo wa kuifikia, hadi kwenye kifaa cha kuandikia ambacho sasa anakirekodi, kuna mambo tofauti ambayo yanaweza kutokea, makosa tofauti au tofauti tofauti ambazo zinaweza kutokea anaponakili. Umesikia kauli hiyo, kukosea ni binadamu, na hiyo ni kweli katika kunakili hati. Jambo lingine ambalo mara nyingi hutokea, njia moja ya kutoa hati za Agano Jipya kwa wingi ni kwa mtu kusimama kama mimi na kusoma kutoka kwenye hati ambapo una maandishi kadhaa wanaonakili kile kinachosomwa.

Sasa ni wazi, jinsi mwandishi, jinsi mtu anayesoma anavyotamka kitu au kusema kitu, au labda mtu anayesoma anaweza asitamke kitu waziwazi au anaweza kukosa neno

kwa bahati mbaya, hayo yote yataonekana wakati hati zinanakiliwa. Kwa hivyo unaweza kuona kupitia michakato hii ya, michakato ya kibinadamu, ya kunakili kwa mkono na kwa kuona hati za Agano Jipya, tofauti fulani na makosa fulani yanaweza kuingia. Sasa swali moja ambalo hatutatumia muda mwingi nalo, kwa sababu nadhani ni nadhani ya mtu yeyote, mtu anaweza kuuliza wazi, kwa nini Mungu angeruhusu, kwa nini angevuvia neno lake na kisha kuruhusu kupitia mchakato wa kibinadamu wa kunakili makosa fulani kuingia au tofauti fulani? Sina uhakika kwa nini hivyo.

Kuna maelezo kadhaa yanayowezekana, lakini nadhani ni nadhani ya mtu yeyote kwa nini Mungu angeruhusu mchakato wa kibinadamu wa kunakili. Lakini baada ya kusema hivyo, kuna kiwango cha juu sana na kiwango cha juu cha kujiamini ambacho wasomi wanafikiria kupitia mchakato wa ukosoaji wa maandishi, kwa kweli wamerejesha na kurejesha kile hasa ambacho waandishi wa awali wamewasilisha. Na hata hivyo, maandishi mengi, hasa katika Agano Jipya, mabadiliko mengi ambayo yamefanywa hayana umuhimu wowote.

Hakuna kitu muhimu kinachowategemea wengi wao. Ili tuweze kuwa na uhakika mkubwa kwamba kile tulichonacho ni tafakari sahihi na ya kuaminika ya kile ambacho waandishi wa Agano Jipya wa Agano la Kale waliandika. Acha nifanye uchunguzi machache tu unaohusiana na ukosoaji wa maandishi.

Na tena, maoni yangu mengi yanalenga Agano Jipya. Kwanza kabisa, tayari tumetaja pamoja na Agano Jipya kwamba kuna aibu ya utajiri au aibu ya ushahidi linapokuja suala la maandishi ya Agano Jipya. Msomi mmoja alisema kuna ziada kubwa ya nyenzo linapokuja suala la hati tofauti za Agano Jipya.

Na tulisema kuna karibu vipande 6,000 tofauti vya hati. Sasa, tuseme, si vyote ni sawa. Wakati mwingine una hati zingine ambazo zina karibu Agano Jipya lote.

Wakati mwingine, una hati ambazo zitakuwa na kitabu kimoja tu au vitabu vichache. Na wakati mwingine hazina kitabu kizima. Pia tuna vipande.

Kwa mfano, baadhi ya zile za mwanzo kabisa ni vipande tu vya sura moja katika Yohana au sehemu ya sura moja katika Yohana. Kwa hivyo ushahidi wa hati ni tofauti sana kuhusu ukamilifu wake, tabia yake, na ubora wake. Lakini hoja ni kwamba kuna aibu ya utajiri wa kufanya kazi nao.

Na hiyo inaweza kuwa baraka na laana. Kwa hivyo ni wazi, kwa sababu tuna ushahidi mwingi, tunaweza kuwa na uhakika kwamba tuna mengi ya kufanya kazi nayo ili kujaribu kujenga upya maandishi. Lakini kwa sababu kuna mengi, wakati mwingine inaweza kuwa ya kukandamiza na ya kutisha kufanya kazi na nyenzo nyingi hivyo.

Lakini hoja ni kwamba kuna ziada au aibu ya ushahidi linapokuja suala la maandishi ya Agano Jipya zaidi ya hati nyingine yoyote ya kihistoria. Kwa hivyo tena, tunaweza kuwa na uhakika kwamba tunaweza kujenga upya kwa kiwango cha juu sana cha uwezekano kile ambacho waandishi wa Agano Jipya waliandika. Jambo la pili ni kwamba ni muhimu kwako kuelewa maneno muhimu linapokuja suala la ukosoaji wa maandishi.

Tena, ili tu unaposoma au kujadili mijadala ya usomaji wa ukosoaji wa maandishi au kwa zamu katika vitabu vyako vya kumbukumbu au chochote kile, utaweza kufuatilia kinachoendelea. La kwanza ni wazi kuwa neno hati. Hati, kama jina linavyomaanisha, kwa kweli ni hati iliyoandikwa kwa mkono au hati iliyoandikwa kwa mkono au tutaangalia aina tofauti za vifaa vya kuandikia, lakini hati iliyoandikwa kwa mkono inayothibitisha Agano Jipya.

Tena, kama tulivyosema, wakati mwingine ushahidi tunao, wakati mwingine ni karibu Agano Jipya lote au sehemu zake au sehemu tu za kitabu au kipande cha sura au aya

katika mojawapo ya hati za Agano Jipya, lakini hati ni hati iliyoandikwa kwa mkono au sehemu ya hati au kipande au chochote kinachothibitisha Agano Jipya au sehemu ya Agano Jipya, iwe sura au kitabu au chochote kile. Hiyo ni hati. Neno lingine unalohitaji kulijua ni neno tofauti.

Tofauti kimsingi ni mabadiliko yoyote unapolinganisha hati popote zinapotofautiana, ambapo hati moja hutofautiana na nyingine. Na tena, mara nyingi ni neno tu, wakati mwingine tofauti ya tahajia, wakati mwingine inaweza kuwa kundi la maneno au kitu kikubwa zaidi. Tutazungumzia kidogo kuhusu Injili ya Marko, ambayo kwa kweli Injili ya Marko ilikuwa na miisho michache tofauti iliyoambatanishwa nayo wakati mwingine, kwa hivyo wakati mwingine inaweza kuwa aya nzima.

Lakini tofauti ni tofauti tu kati ya hati mbili au zaidi. Unapolinganisha hati ambapo hati moja hutofautiana katika usomaji, na inaweza kuwa na neno tofauti au kukosa neno au chochote kile, hiyo ni tofauti. Na ni kati ya tofauti hizo zote, tena, ambapo wakosoaji wa maandishi hujaribu kubaini ni ipi kati yao, unapolinganisha maandishi yote, ni ipi kati yao inayoakisi hasa kile ambacho Paulo aliandika au Isaya au yeyote yule, mwandishi wa 1 na 2 Wafalme au Mwanzo.

Neno lingine unalohitaji kulifahamu ni papyrus. Papyrus ilikuwa kifaa cha kuandika cha mapema sana. Papyrus ilikuwa karatasi iliyotengenezwa kwa kutumia vipande vya mmea wa papyrus uliopatikana Misri, na kwa kuvichomoa na kuviunganisha pamoja kimsingi waliweza kuunda karatasi au ukurasa ambao ulikuwa njia ya mapema sana ya kuandika au kurekodi kitu.

Kwa hivyo ulihitaji kujua papyrus ni nini. Maneno mengine mawili yanayohusiana na ambayo unahitaji kujua ni hati fungashio. Hati fungashio, tena, ilikuwa aina ya mbinu ya uandishi ya mapema sana.

Na kilichokuwa ni kwamba ulichukua karatasi kadhaa za mafunjo na kuzibandika pamoja na zingeweza kukunjwa. Hilo lilikuwa kitabu cha kukunjwa. Nyingine ni kodeksi.

Unahitaji kuelewa kodeksi pia. Kodeksi ilikuwa mahali ambapo karatasi zilifungwa pamoja katika umbo la kitabu, kama vile aina ya mapema sana ya kuweka kitabu pamoja. Badala ya kuunganisha karatasi zote na kuzikunja, zilifungwa pamoja katika umbo la kitabu.

Hiyo ilikuwa kodeksi. Na hizi ni aina tofauti za hati ambazo tunazo na tunazoweza kuzifikia. Istilahi zingine chache tu unazohitaji kuzifahamu.

Moja ambayo pengine ni dhahiri, lakini bado inahitaji kutajwa, ni mwandishi. Mwandishi angekuwa tu wale walionakili na kutengeneza nakala za maandishi ya Agano Jipya au maandishi ya Agano la Kale. Maneno mengine machache ambayo unahitaji kuelewa ni tabia ya mwandishi.

Mara nyingi utaona neno hilo katika mijadala ya ukosoaji wa Tetra. Mwelekeo wa maandishi ulirejelea tu aina za mambo ambayo mwandishi angefanya. Kumbuka tulisema kwa kawaida jinsi maandishi walivyorekodi, au kunakili hati, ni kwamba wangesoma hati, wanapaswa kushikilia kwamba kile walichosoma tu akilini mwao wakati wanahamisha kwenye ukurasa wao, na kuinakili.

Na baadhi ya mielekeo ambayo tutazungumzia kidogo baadaye, baadhi ya mielekeo inaweza kuamuru kilichotokea wakati maandishi hayo, tena, mwandishi angeweza kusahau kitu, au mwandishi angeweza kimakusudi, mwandishi anaweza kujaribu kuoanisha kitu. Kwa mfano, ikiwa mwandishi alikuwa akisoma kitu katika moja ya Injili, na kilionekana kupingana na kile alichonakili, labda alinakili Injili ya Mathayo

wiki iliyopita, na sasa anafanyia kazi Marko, na inaonekana kuna tofauti. Anaweza kujaribu kuoanisha na kuifanya isikike, na kufanya Injili hizo mbili zisikike sawa.

Kwa hivyo kuna mielekeo fulani. Kama vile mwandishi alivyokuwa akinakili, au kama mwandishi alivyokuwa akisikiliza maandishi yakisomwa na kurekodiwa, kuna mielekeo fulani, mambo fulani ambayo mwandishi anaweza kufanya, na tutazungumzia zaidi kuhusu hayo. Ya mwisho mawili ni, na kuna maneno mengine mengi ambayo tunaweza kuyazungumzia, lakini nataka kuyaweka rahisi na kuanzisha maneno makuu.

Mojawapo ni neno fungua muhuri. Hilo ni maelezo ya aina ya hati. Hati fungua muhuri kimsingi ilikuwa, na hii inarejelea zaidi mtindo wa uandishi, tofauti na papyrus au kitabu cha kukunjwa au kodeksi inayorejelea aina ya hati, hii inarejelea zaidi mtindo wa uandishi.

Hati ya kufungua muhuri ilikuwa ile ambayo kimsingi iliandikwa kwa herufi kubwa zote. Nyingi, nina imani kwamba hati nyingi za Agano Jipya zingeandikwa kwa hati ya kufungua muhuri. Yaani, mwandishi angeandika kwa herufi kubwa zote kwa Kigiriki, na hakungekuwa na nafasi kati ya maneno.

Tofauti na lugha zetu nyingi za leo, ambapo tunaweka nafasi kati ya maneno ili iwe rahisi kubaini, hati za kufungua muhuri hazingekuwa na nafasi kati ya maneno. Sentensi zingeendeshwa pamoja, na hapangekuwa na uakifishaji pia. Hiyo ni hati ya kufungua muhuri.

Baadaye sana, karne kadhaa baadaye, hati nyingi ni zile zinazoitwa, zile zinazoitwa minuscule. Hilo ndilo neno la mwisho ninalotaka kukutambulisha. Minuscule.

Hiyo ilikuwa aina ya uandishi wa mfuatano, na baadaye, maneno yalianza kutofautishwa na kugawanywa. Kwa hivyo hayo ni baadhi ya maneno muhimu zaidi.

Hati ya maandishi, lahaja, mafunjo, kitabu cha kukunjwa, na kodeksi, mwandishi, mwelekeo wa uandishi, na kisha aina za hati za kufungua muhuri na ndogo.

Hayo ni maneno ambayo utayaona mara nyingi unaposoma au kusoma mijadala au kusikiliza mijadala ya ukosoaji wa maandishi. Lakini hizo ni njia tu za kuelezea aina za ushahidi ambazo wakosoaji wa maandishi hufanya kazi nazo ili kujaribu kujenga upya kwa usahihi iwezekanavyo na kwa karibu iwezekanavyo umbo la hati asilia ambazo maandishi wa Agano Jipya na la Kale wangetoa. Kwa hivyo kwanza, kuna aibu ya ushahidi linapokuja suala la Agano Jipya.

Pili, nimekujulisha kuhusu maneno muhimu. Jambo la tatu la kusema kuhusu ukosoaji wa maandishi ni kwamba maandishi ni ya aina tofauti sana. Ushahidi wa maandishi ambao maandishi wa Agano Jipya hufanya kazi nao ni wa aina tofauti sana.

Wakati mwingine, ushahidi mwingi wa hati unajumuisha nakala halisi za Agano Jipya. Katika lugha ya Kigiriki, iwe ni hati zilizofunguliwa, tena herufi kubwa bila mgawanyiko kati ya maneno, au baadaye kwenye hati zaidi za aina ya mlalo. Baadhi ya ushahidi wetu mwingi wa hati uko katika umbo la nakala halisi katika Kigiriki cha maandishi ya Agano Jipya.

Lakini jingine, na tulisema wakati mwingine hizo ni vipande vipande sana, kipande tu kipande cha sehemu katika Agano Jipya. Nyakati nyingine, ni kitabu kizima au sehemu ya kitabu au vitabu kadhaa. Hizo, au wakati mwingine karibu Agano Jipya lote, lakini hati zetu nyingi zina nakala halisi za maandishi ya Agano Jipya.

Pia, tuna mifano kutoka kwa baba wa kanisa la kwanza, hasa kutoka karne ya tatu na ya nne, ambapo baba wa kanisa, wa kwanza, viongozi wa kanisa la kwanza, baada ya kukamilika kwa uandishi wa Agano Jipya, baba wa kanisa la kwanza mara nyingi

hunukuu kutoka Agano Jipya. Na nukuu zao kutoka kwa maandishi ya Agano Jipya mara nyingi hutuambia ni hati gani wangeweza kuwa nayo, au ni aina gani ya Agano Jipya wangeweza kuwa nayo. Kwa hivyo, kwa maneno mengine, nukuu ambazo baba wa kanisa wananukuu kutoka Agano Jipya, nukuu zao hutoa ushahidi muhimu wa kujenga, kusaidia kujenga upya Agano Jipya na maneno yake na kile kilichosema.

Kwa hivyo baba wa kanisa ni muhimu. Pia tuna, pia tuna matoleo mbalimbali au tafsiri za awali za Agano Jipya. Kadri hati za Agano Jipya zilivyoenea kwa upana zaidi, kijiografia, na zinahitajika kupatikana zaidi kwa watu wengine, wakizungumza lugha zingine, Agano Jipya, tuna tafsiri za awali kabisa za Agano Jipya katika lugha kama vile Kisiria au Kilatini na lugha zingine.

Na tafsiri hizo zinaweza pia kusaidia kutoa ushahidi wa , unajua, ni aina gani ya maandishi ya Agano Jipya ambayo Wakristo hawa wa mapema walionekana kuwa nayo. Kwa hivyo, wakosoaji wa maandishi huzingatia vipande hivi vyote vya ushahidi ili kujaribu kujenga upya kile ambacho huenda Paulo aliandika, au kile ambacho huenda Mathayo aliandika katika aina ya asili ya hati. Katika maandishi ya asili.

Jambo la nne la kusema ni kwamba ushahidi wote, na ushahidi na hati zote tulizonazo, ni kwamba wakosoaji wa maandishi ya Agano Jipya wamejaribu na kufikiri kwamba wanaweza kuziainisha kulingana na familia tofauti. Kwa hivyo badala ya kuwa na mchanganyiko huu wote wa ushahidi, kulingana na kufanana kati ya maandishi fulani, wakosoaji wa maandishi, na hilo ni neno lingine, wakosoaji wa maandishi, hurejelea tu mtu yeyote anayehusika katika ukosoaji wa maandishi na anajaribu kujenga upya maandishi ya asili, lakini wakosoaji wa maandishi wanafikiri kwamba wanaweza kuainisha hati hizi zote na ushahidi huu wote katika familia fulani. Hati ambazo zinaonekana kuwa na uhusiano wa nasaba kati yao.

Hati za maandishi zinazoonekana kutoka kwa mzazi mmoja au chanzo kimoja. Kwa mfano, nitataja tu mbili kati ya, au kuelezea kwa ufupi, familia mbili ambazo wakosoaji wa maandishi wanaonekana kufikiria zilikuwepo na wanaonekana kufikiria kwamba wanaweza kuziainisha hati hizo. Mojawapo inayojulikana zaidi inaitwa hati, familia ya Aleksandria.

Familia ya Aleksandria inatokana na, ingeelezea kundi la hati ambazo zinaonekana kuwa na nasaba moja ambayo inarudi nyuma kwenye hati zilizopakiliwa huko Aleksandria, Misri, hivyo familia ya hati za Aleksandria. Na familia hiyo ya hati inadhaniwa kuwa ya ubora wa juu zaidi na inadhaniwa kuwa na mabadiliko machache na upatanisho mdogo na majaribio ya kulainisha maandishi. Mara nyingi huonekana, ilionekana kuakisi usomaji wa zamani.

Kwa hivyo wakosoaji wengi wa maandishi wanafikiri kwamba maandishi ya aina ya Aleksandria ni ya ubora wa juu sana na muhimu sana katika kujaribu kujenga upya maandishi ya awali ya Agano Jipya. Aina nyingine ya familia inaitwa Hati ya Magharibi. Lakini aina ya tatu ambayo nataka kuijadili kwa ufupi sana inaitwa Byzantine.

Hati nyingi za Kigiriki za Agano Jipya zinaangukia katika kundi hili. Ni baadaye sana. Inaonekana kuwa familia ya hati za baadaye iliyoibuka baadaye sana kuliko hata ya Aleksandria.

Mara nyingi hujulikana kwa majaribio ya kulainisha maandishi ambapo ikiwa mwandishi anaandika kuhusiana na familia hii ya maandishi, ikiwa mwandishi alifikiri maandishi yalikuwa magumu sana anaweza kujaribu kuyalainisha au anaweza kujaribu kuyalinganisha na maandishi mengine au kitu kama hicho. Familia ya maandishi ya Byzantine inaonekana kuwa muhimu ingawa mara nyingi si muhimu sana wakati mwingine kama ya Aleksandria. Lakini bado inatoa ushahidi wa

uwezekano kwamba maandishi haya yanaweza kuwa na usomaji wa asili wa maandishi ya Agano Jipya.

Lakini ni muhimu kuelewa wakosoaji wa maandishi ingawa usihesabu tu ushahidi au kusema kwamba ikiwa M-Alexandria anao au ikiwa hati 50 zina usomaji huu na tatu au nne pekee zina huu, ile yenye 50 ni sahihi. Sio kuhesabu hati tu, lakini ni kuchukua ushahidi wote tutakaouona baada ya muda mfupi na kuupima ili kujaribu kujua ni nini kinachowezekana zaidi Paulo au Luka au Mathayo au kwa Agano la Kale tena Isaya au mtunga-zaburi, ni nini kinachowezekana zaidi waliandika? Kwa hivyo tena wasomi kutoka kwa hati zote wanafikiri wanaweza kuzigawanya katika familia tofauti zinazoonekana kuwa na uhusiano tofauti unaohusiana na uhusiano sawa. Hati zote zote zinazoonekana kuwa na uhusiano sawa na kila mmoja na zenye aina zinazofanana za usomaji zinaonekana kuwa za familia moja.

Jambo la tano, dhana ya tano ya kukutambulisha ni wazo kwamba kuna aina mbili za ushahidi ambazo wakosoaji wa maandishi hushughulikia katika kujenga upya maandishi ya Agano Jipya. Mojawapo inajulikana kama ushahidi wa nje na moja inajulikana kama ushahidi wa ndani. Ushahidi wa nje ungererejelea mambo kama vile tarehe ya hati hizi zote na kama ni za familia gani.

Tumeangalia tu Aleksandria au Byzantine au Magharibi ili waangalie ushahidi kuhusu aina ya hati hizi zilizoandikwa ni za familia gani? Tarehe ya hati hizi ni ipi? Je, ni za mapema sana? Je, zimechelewa sana? Kwa sababu tu mtu amechelewa na mwingine amechelewa haimaanishi moja kwa moja kwamba mtu yuko sahihi na mwingine si sahihi. Ni sehemu tu ya ushahidi wanaozingatia. Mgawanyo wa kijiografia, ikiwa usomaji fulani katika hati moja unaonekana kuunganishwa na eneo moja tofauti na usomaji, tofauti ambayo inaweza kuenea sana kijiografia.

Inaweza kuonekana katika maeneo kadhaa ya kijiografia. Na kuna mambo mengine kadhaa ambayo yanazingatiwa. Mielekeo ya waandishi, kile ambacho mwandishi anaweza kufanya anaponakili au anaposikiliza maandishi yakisomwa.

Yote hayo ndiyo yanayoitwa ushahidi wa nje na yote yanazingatiwa katika kujaribu kubaini tena, ni nini kinachowezekana mwandishi wa Agano Jipya aliandika? Nyingine inaitwa ushahidi wa ndani. Ushahidi wa ndani unarejelea ushahidi katika maandishi yenyewe. Hilo ndilo tunalojua kuhusu mtindo wa mwandishi? Tunajua nini kuhusu sarufi yake na maneno aliyotumia? Tunajua nini kuhusu theolojia yake? Kwa hivyo tukiangalia muktadha mpana wa hati yenyewe, hasa kwa Paulo tukiangalia barua zake zote na kutazama mielekeo yake ya theolojia, n.k.

na kutumia ushahidi huo tena ndani, huo ni ushahidi katika maandishi yenyewe, ili kuwasaidia waandishi, wakosoaji wa maandishi, kubaini kile ambacho huenda kilikuwa maandishi ya asili. Kwa mfano, mtu, tena unapoangalia hati zote na kuna tofauti kati yao, sahihi inaweza kuwa ile ambayo ingelingana na mtindo wa Paulo na msamiati wake, theolojia yake katika barua na kwingineko katika barua alizoandika. Kujaribu kuchagua usomaji unaoendana zaidi na tunachojua kuhusu Paulo na theolojia yake na uandishi wake kwingineko.

Kwa hivyo huo ni ushahidi wa ndani. Tena, baadhi ya wakosoaji wa maandishi wanapendelea mmoja kuliko mwingine. Baadhi wangekubali ushahidi wa ndani wanapoamua ni usomaji gani ulikuwa sahihi.

Baadhi wangezingatia zaidi ushahidi wa nje. Wengine wangejaribu tena kuzipima zote mbili na kuzizingatia zote mbili iwezekanavyo. Kwa hivyo tena, baadhi wanaweza kupendelea kuzingatia familia moja.

Kwa mfano, baadhi ya wakosoaji wa maandishi wameipa kipaumbele familia ya Aleksandria. Kumbuka tulizungumzia kuhusu hati tofauti zinaweza kupangwa kulingana na familia na uhusiano wa nasaba. Baadhi ya wakosoaji wa maandishi wangeipa kipaumbele Aleksandria kwani maandishi yoyote ambayo ni usomaji wowote unaopatikana katika hati za aina ya Aleksandria labda ndiyo ya asili.

Mwingine, wakosoaji wengine wa maandishi wanaweza kupendelea Byzantine na kila kitu kingine kiwe sawa, usomaji unaopatikana katika familia ya hati za Byzantine ndio ungependelewa. Njia moja ya ukosoaji wa maandishi ambayo inaonekana imeshikamana na ambayo wengi nadhani ningekubaliana nayo ni ile inayoitwa mbinu ya mseto . Useto wa mseto usio wa kawaida na wenye mantiki ndio neno la dhana.

Maana yake ni kuzingatia ushahidi wote na kuupima na kutompa kipaumbele mtu yeyote , bali kupima ushahidi wote, wa ndani, wa nje, tarehe ya hati, familia yake. Tena, ukiangalia hati zote na katika mstari mmoja, kuna tofauti katika hati, ni kupima ushahidi wote, tarehe, usambazaji, iwe ni wa Byzantine, Aleksandria, kuangalia mwelekeo wa uandishi, kuangalia ndani mtindo wa mwandishi, msamiati wake, sarufi yake, n.k. Kuzingatia yote hayo ili kufanya jaribio lenye mantiki zaidi, ujenzi upya wenye mantiki zaidi unaowezekana ambao unaonyesha haswa kile mwandishi wa awali aliandika.

Katika Agano Jipya, angalau, kuna maandishi mawili ya Kigiriki ambayo yameibuka kama maandishi ya kawaida ambayo maprofesa na wanafunzi wengi wa Agano Jipya hutumia. Mojawapo ni Muungano wa Biblia, UBS, toleo la nne limetoka tu. Na kwa njia, maandishi mengi, mengi ya Agano Jipya la Kigiriki tuliyo nayo, kwa kawaida huendelea kuhaririwa na kusasishwa kadri ushahidi zaidi unavyopatikana, wakati mwingine tunapogundua njia mpya za kuangalia matatizo ya maandishi.

Ni jaribio linaloendelea, tena, la kujenga upya kwa karibu iwezekanavyo jinsi hati ya asili ilivyokuwa. Lakini moja ya hati za kawaida ni United Bible Society, toleo la nne. Nyingine ni ile inayojulikana kama Nestle-Aland, majina hayo mawili, Nestle na Aland, yanawahusu wahariri wakuu.

Maandishi ya Nestle-Aland, ambayo yako katika toleo lake la 27, hayo ni mawili ya kawaida sana na leo ni maandishi maarufu na ya kawaida ya Agano Jipya ambayo yametolewa kulingana na ukosoaji wa maandishi. Kwa hivyo tena, tukichukua ushahidi wote wa maandishi na kupima uwezekano wote, n.k. Haya ni maandishi ambayo yametolewa ambayo yanaakisi na kwa karibu zaidi majaribio yetu ya kuwakilisha kile ambacho waandishi wa Agano Jipya waliandika.

Suala jingine la mwisho la kuzungumzia kwa ufupi ni aina tofauti za mabadiliko na motisha kwa mabadiliko ambayo mwandishi anaweza kuanzisha. Tena, kumbuka, kwa kuwa mwandishi ana hati anayoinakili, na anapoinakili, lazima asome mstari, au mwandishi amesoma kiasi gani, maneno machache au mstari, kisha aiweke akilini mwake anaposogea na kuanza kuiandika kwenye ukurasa mtupu. Anapofanya hivyo, au tulisema uwezekano mwingine ulikuwa kwamba mwandishi anaweza kuwa anamsikiliza mtu akisoma maandishi.

Kadri matukio hayo mawili yanavyotokea, mabadiliko fulani yanaweza kutokea na yanaweza kuingizwa kwenye hati ambayo mwandishi anaiandika. Kwa mfano, na kwa kuunga mkono kidogo, mabadiliko haya ni ya aina mbili. Baadhi ya mabadiliko haya ni ya bahati mbaya, au baadhi ya tofauti au makosa haya yaliyoletwa ni ya bahati mbaya.

Yaani, hutokea bila kukusudia, na tutazungumzia baadhi ya hayo. Aina nyingine ni ya makusudi. Mwandishi anaweza kujaribu kwa makusudi kuboresha muswada kwa njia fulani.

Kwa hivyo ana muswada huu, anaweza kuona ugumu ndani yake, au kitu ambacho hakiko wazi, ambacho atajaribu kuboresha. Kwa hivyo kuna mabadiliko kadhaa ambayo ni ya makusudi. Kwa hivyo mabadiliko ya makusudi yanaweza kuwa haya.

Mabadiliko ya kawaida ya makusudi ni upatanisho. Tena, mwandishi, hasa na Injili, mwandishi anaweza kujaribu kuoanisha injili moja na nyingine. Tena, ikiwa mwandishi anaiga, kwa mfano, huu ni mfano dhahiri wa jinsi hili limetokea.

Ikiwa mwandishi anaiga Sala ya Bwana katika Luka, na labda mwandishi anajua vizuri toleo la Sala ya Bwana katika Mathayo sura ya 6, mwandishi anayeiga Luka anaweza kujaribu kimakusudi kufanya toleo la Sala ya Bwana la Luka lisikike kama la Mathayo, kwa sababu anataka lisikike sawa. Hakuwezi kuwa na tofauti yoyote au tofauti. Kwa hivyo mwandishi anaweza kujaribu kimakusudi kuoanisha, hasa na Injili, kujaribu kuoanisha maandiko fulani.

Tena, ikiwa mwandishi labda amemnakili Mathayo au anajua kuhusu Mathayo, na kwa kuwa sasa ananakili Marko au Luka, anaweza kujaribu kwa makusudi kuwafanya wapataane. Mwingine ni mwandishi, wa pili ni mwandishi anaweza kujaribu kuboresha au kulainisha kitu ambacho ni kibaya au kinachoonekana kuwa tatizo au si sahihi au kutolingana. Kwa hivyo tena, mwandishi anaweza kuwa anasoma maandishi na hasa labda kitheolojia, labda maandishi yanaonekana kutiliwa shaka, jinsi yalivyoandikwa yanaweza kuonekana kutilia shaka kitu kinachopingana na imani ya kitheolojia ya mwandishi.

Kwa hivyo mwandishi anaweza kuibadilisha au kuisasisha ili iakisi theolojia sahihi au kitu kama hicho. Kwa hivyo hiyo ni mifano ya mabadiliko ya makusudi, ambapo tena, matokeo yake ni mwandishi, na hii ni muhimu, mwandishi anajaribu kuboresha maandishi kwa njia fulani. Anajaribu kuyafafanua, kuyaoanisha, kuondoa migogoro

au kutolingana kama anavyoyaona , kuyafanya yaendane na theolojia ya kanisa na imani ya kawaida ya theolojia, na kujaribu kuondoa kutolingana kokote.

Kwa hivyo mabadiliko mengi ya makusudi ni majaribio ya kuboresha maandishi. Lakini aina nyingine ya mabadiliko si ya kukusudia. Mabadiliko hayo, tena, ambayo huletwa na mwandishi bila kukusudia.

Mwandishi hajaribu kuboresha muswada, lakini haya ni mabadiliko ambayo huletwa kwa bahati mbaya. Tena, mengi yao, mwandishi anaposoma muswada na kisha kuuhamisha ili kuurekodi katika muswada mwingine, au mwandishi anaposikiliza maandishi yakisomwa na kurekodiwa, mabadiliko fulani yasiyokusudiwa yanaweza kutokea. Kwa mfano, mwandishi anaweza kupoteza nafasi yake.

Umefanya hivi hapo awali, labda, ikiwa unasoma, na haswa ikiwa unachoka. Ikiwa umewahi kuchoka sana na unasoma aya na unasoma, umepitia kusoma mstari huo huo tena. Mara nyingi waandishi walichoka walipokuwa wakisoma na kurekodi hati, na kwa hivyo wakati mwingine wanaweza, haswa ikiwa wanaenda kutoka hati moja hadi nyingine, wanaweza kusoma mstari na kuurekodi, na wanaporudi nyuma, wanaweza kusoma mstari huo huo tena, na kwa hivyo kuurekodi mara ya pili.

Au jambo lingine la kawaida ni kama wanaweza kuruka mstari mmoja au miwili kwa bahati mbaya. Kwa hivyo wanaposoma muswada na kurekodi mstari, wanaporudi nyuma, wanaweza wasiende sehemu moja. Wanaweza kuruka mstari kwa bahati mbaya, haswa ikiwa mstari unaanza kwa njia ile ile ya mstari uliotangulia, lakini jambo kuu ni kwamba wanaweza kuruka mstari kwa bahati mbaya wanaporudi na kurudi kati ya muswada wanaonakili na muswada mpya wanaoutengeneza.

Kwa hivyo mabadiliko fulani kama hayo ambayo hayakukusudiwa sasa yanaonekana katika hati mpya ambayo mwandishi ameitoa. Na kisha unaweza kuona kilichotokea.

Ikiwa mtu atatumia hati hiyo na kuinakili, kosa hilo hilo linaweza kufanywa katika hati zinazofuata.

Na kama tawi, mti, unavyochipuka, hati zingine zinaweza kuonekana katika makosa yale yale ambayo mwandishi au mabadiliko yasiyokusudiwa ambayo mwandishi anafanya. Chanzo kingine cha tofauti katika hati ni kupitia kusikia, makosa ya kusikia. Yaani, kama mwandishi au kama mtu anasoma hati tena, mtu huyo anaweza asitamke kitu waziwazi.

Na zaidi ya hayo, hasa kadri lugha ya Kigiriki ilivyoendelea katika karne za mwanzo, katika karne zilizopita karne ya kwanza, na hili lilikuwa tayari likitokea katika karne ya kwanza, vokali fulani huanza, au hata mchanganyiko wa vokali, kuanza kutamkwa vile vile. Ili kwamba, au maneno fulani yanaweza kutamkwa vile vile. Na kwa hivyo ikiwa mwandishi anasikia sauti na inaweza kuwakilishwa na herufi zaidi ya moja, ataandika herufi gani? Kwa mfano, katika lugha ya Kiingereza, ikiwa mtu anasema neno kuchoka, je, hilo LIMECHOSHA? Kwamba nimechoka akilini mwangu? Au ni UBODI? Kama vile ubao.

Au hata hivyo, unajua, ubao wa maneno wenyewe unaweza kuwa na maana kadhaa. Kwa hivyo hata katika Kiingereza, unajua, ambapo maneno mara nyingi husikika sawa. Na mara nyingi muktadha unatosha kusaidia kutofautisha hilo.

Lakini unaona ninachomaanisha. Mtu anaposoma kitu, huenda kisitamkwe sawa. Au kwa Kigiriki, hasa wakati vokali zinapoanza kutamkwa sawa.

Mwandishi anaposikiliza kitu kikisomwa, kikisomwa, atakiandikaje? Kunaweza kuwa na njia tofauti za kuandika kile ambacho amesikia tu. Na labda hawakuwa na anasa ya kuinua mkono wao na kuuliza jinsi kilivyoandikwa au kitu kama hicho. Kwa hivyo

baadhi ya mabadiliko katika hati, baadhi ya tofauti kati ya hati zinaweza kuwa matokeo ya sauti tofauti za maneno fulani ya Kigiriki.

Mfano mwingine ungekuwa mfano mwingine wa tofauti unaweza kutoka kwa hewa inayoonekana. Mfano wa Kiingereza wa hili. Naam, njia moja ya kufanya hivyo itakuwa tu kugeuza herufi chache.

Kwa mfano, na hilo linaweza kuleta tofauti kubwa katika maana ya neno. Kwa mfano, angalia tofauti kati ya neno la Kiingereza mbwa na Mungu kwa kubadilisha herufi mbili tu. Hilo linaleta mabadiliko makubwa katika maana ya neno hilo.

Na vivyo hivyo kwa Kigiriki. Mwandishi, anapoendelea kutoka moja hadi nyingine, huenda kwa bahati mbaya, akisoma neno, akabadilisha herufi mbili, na kusababisha maana tofauti sana. Na tena, waandishi walichoka.

Baadhi yao huenda walikuwa na matatizo ya kuona. Huenda waliamka na mtazamo mbaya siku hiyo au hawakulala vizuri usiku. Na yote hayo yataakisi uwezo wao wa kunakili maandishi kwa usahihi.

Na kwa hivyo wakati mwingine makosa ya kuona wanaponakili hati yanaweza kuwafanya waandike neno, tena, herufi za kinyume au kitu kama hicho, na kutoa lahaja au mabadiliko katika hati wanayoinakili. La mwisho ambalo ni la kuvutia huwa mara kwa mara, na haya ni rahisi kidogo kwa wakosoaji wa maandishi kushughulikia, wakati mwingine ilikuwa ni desturi ya kawaida. Hili ni jambo la kuvutia tu.

Ilikuwa ni desturi ya kawaida wakati mwingine kwa waandishi walio pembezoni kuandika maelezo. Wakati mwingine inaweza kuwa maelezo mazito kuhusu maandishi. Wakati mwingine inaweza kuwa kitu kingine, kama vile, mikono yangu ni baridi, au wino wangu unaisha, au mke wangu alichoma mkate leo, au kitu kama hicho kinaweza kuandikwa pembezoni.

Na kisha mwandishi mwingine anapokuwa na maandishi hayo na ananakili, mwandishi anaweza kwa bahati mbaya kujumuisha noti hiyo pembezoni mwa maandishi. Kwa hivyo katikati ya maandishi ya Marko, kunaweza kuwa na kitu kama, mikono yangu inaganda, kwa sababu hiyo ndiyo aina ya noti ambayo mwandishi wa awali anaweza kuwa ameandika. Kwa hivyo, tena, maandishi wanapoandika noti ndogo pembezoni, mara kwa mara, kwamba, ikiwa hati hiyo baadaye inanakiliwa na mtu mwingine, noti hizo ndogo pembezoni zinaweza kuishia kwenye maandishi.

Na kwa hivyo tena, kwa kuelewa kinachoendelea, wakosoaji wa maandishi wanaruhusiwa kuondoa hilo na kugundua kwamba labda mwandishi alilingiza hilo mwenyewe. Kwa hivyo hizo ni baadhi ya tabia za maandishi. Hayo ni baadhi ya mambo ambayo mwandishi anaweza kufanya.

Na kwa hivyo tena, mkosoaji wa maandishi atafanya kazi kinyume, na kati ya tofauti hizi zote, jaribu, jaribu kusema, naweza kuelezea baadhi ya mabadiliko haya kulingana na mabadiliko yasiyokusudiwa au ya kukusudia yaliyofanywa na mwandishi? Na kama naweza kufanya hivyo, basi naweza kuanza kupunguza ni nini, kuna uwezekano gani zaidi, ambao Paulo au Luka au Mathayo waliandika? Acha niseme jambo moja la mwisho kuhusu ukosoaji wa maandishi, kisha tutaangalia mifano michache tu kwa ufupi sana. Tatu, ili kukupa kanuni tatu basi ambazo wakosoaji wa maandishi mara nyingi hufanya kazi nazo, ni nini, ni kanuni gani au aina gani ya viwango wanavyotumia? Ni kanuni gani zinazoongoza maamuzi wanayofanya? Mojawapo ni kwamba kwa kawaida unapoanza, unapolinganisha usomaji wote wa mtu, kwa hivyo tena, ikiwa, ikiwa wewe, ikiwa mkosoaji wa maandishi, anaangalia Marko sura ya 1 na mstari wa 1, na hati zote, kuna tofauti fulani ndani yake. Swali analojaribu kuuliza ni ni ipi kati ya tofauti hizi inayoweza kuonyesha kile Marko aliandika? Na tena, sitaki kuacha hisia kwamba kila mstari una tofauti nyingi.

Wakati mwingine kuna michache tu, wakati mwingine kuna zaidi ya moja, wakati mwingine ni dhahiri sana, wakati mwingine ni vigumu zaidi kubaini. Lakini ikiwa mwandishi anafanya kazi na mstari, na kati ya hati zote kuna tofauti, tofauti fulani, mwandishi, mkosoaji wa maandishi anataka kujua ni ipi kati ya hizo inayowezekana zaidi kuwa ile ambayo Marko aliandika. Kwa hivyo moja ya kanuni ni hii, kwamba kati ya tofauti hizo zote, usomaji mgumu zaidi au mgumu zaidi labda ndio sahihi zaidi.

Na sababu ya hilo ni kwamba mwandishi ana uwezekano mkubwa wa kuleta uboreshaji. Mwandishi ana uwezekano mkubwa wa kulainisha, kuoanisha, kuboresha maandishi, kuliko kuingiza ugumu katika maandishi. Na tena, hizi ni kanuni tu, hazifanyi kazi kila wakati, kwa sababu mwandishi anaweza kufanya kosa, labda kwa sababu ya kosa linaloonekana, au, kwa sababu ya kuruka mstari, mwandishi anaweza, mwandishi anaweza kufanya maandishi kuwa magumu zaidi, na katika hali hiyo usomaji mgumu zaidi unaweza usiwe sahihi.

Lakini kwa ujumla, mwandishi ana uwezekano mkubwa wa kuboresha maandishi, kulainisha kile anachokiona kama kutolingana, au matatizo ya kitheolojia, au ugumu katika maandishi. Mwandishi ataelekea, na ataelekea kuyafanya yawe laini. Kwa hivyo kwa msingi huo, wakosoaji wengi wa maandishi wanafikiri, kila kitu kingine kikiwa sawa, kadiri usomaji wote ulivyo mgumu, ndivyo usomaji mgumu, labda utakuwa sahihi.

Ya pili ndiyo usomaji mfupi zaidi. Kanuni ya pili ya jumla ni kwamba usomaji mfupi zaidi huenda ukawa ndio sahihi. Kwa hivyo kati ya tofauti na tofauti zote, ule mfupi zaidi huenda ukawa ndio sahihi.

Na tena, sababu ya hilo ni kwamba, mwandishi ana uwezekano mkubwa wa kupanua na kulainisha na kuboresha maandishi, na kuyaongeza. Ingawa tena, kuna tofauti.

Tuliona mwandishi anaweza kuruka mstari kwa bahati mbaya katika kunakili maandishi, na kutoa maandishi mafupi.

Kwa hivyo , hizi si sheria ngumu na za haraka. Kuna kanuni ambazo kwa kawaida hufuatwa. Kila kitu kingine kikiwa sawa, usomaji mfupi zaidi utakuwa sahihi, kwa sababu mwandishi ana uwezekano mkubwa wa kupanua na kufafanua na kulainisha.

La tatu, ambalo kwa kawaida hufuatwa, ni kwamba usomaji wa, tena, unapokuwa na hati zenye usomaji tofauti, usomaji unaoweza kuelezea vyema asili ya zingine labda utakuwa ndio sahihi. Ukiweza kuelezea asili ya usomaji mwingine wote kulingana na mmoja wao, labda ni usomaji sahihi. Kwa mfano mmoja ni kwamba, mara nyingi unachokiona kinatokea wakati mwingine ni kama mwandishi ana hati zaidi ya moja, au anajua usomaji zaidi ya mmoja, njia rahisi zaidi ya kutoka inaweza kuwa kuzichanganya zote.

Na kwa hivyo mara nyingi, wakati mwingine utakuwa na hati zenye usomaji kadhaa, tena, kwa sababu mwandishi anaweza kuwa na maandishi kadhaa, au anaweza kuwa alijua usomaji zaidi ya mmoja, badala ya kujaribu kujua ni ipi ilikuwa sahihi, tutaziweka zote hapo na kuzichanganya zote pamoja. Na kwa hivyo hiyo ni njia moja ya kuelezea jinsi gani, jinsi gani baadhi ya usomaji huu ungeweza kutolewa na moja ya hati zingine. Kwa hivyo ikiwa unaweza kuelezea tofauti zote, ikiwa unaweza kuzielezea zote kulingana na moja wapo, kwamba ikiwa moja inaonekana kusababisha usomaji mwingine, labda ni ile sahihi.

Kwa hivyo hizo ni baadhi tu ya kanuni ambazo wakosoaji wa maandishi hutumia katika kujaribu kubaini ni usomaji gani sahihi wa maandishi. Sasa, wacha nikupe mifano michache mifupi kutoka Agano Jipya. Mojawapo tayari tumeirejelea, na tena, nyingi kati ya hizi ni tofauti tu za maneno.

Tena, sitaki ufikirie, kukuacha na hisia kwamba ikiwa una hati ya Marko, na hati zingine zote zitatofautiana nayo katika karibu kila kipengele. Hati nzima ni tofauti. Na mara nyingi hiyo ni tofauti tu katika maneno hapa na pale, na lakini tutaona kwamba wakati mwingine tofauti hiyo ni kubwa zaidi.

Mfano mmoja, rahisi sana ambao tumeutaja tayari, unatoka katika Luka sura ya 1 na 1 hadi 4, utangulizi wa Luka, ambapo Luka anasema, ilinipendeza kuandika yangu mwenyewe au kutoa maelezo yangu mwenyewe ya maisha ya Kristo, ili wewe, Theofilo, upate kujua kuhusu uhakika wa mambo haya. Kuna hati chache za baadaye zilizoongeza maneno, Luka anaposema, ilinipendeza mimi, waliongeza maneno, na kwa Roho Mtakatifu. Cha kufurahisha ni kwamba, kuna hati chache tu zinazofanya hivi, kati ya hati zote ambazo hazijumuishi maneno, na kwa Roho Mtakatifu.

Tunaona maneno hayo, na kwa, ilionekana vyema kwa Roho Mtakatifu, kwingineko katika Matendo ya Mitume. Kwa hivyo kuna uwezekano mkubwa, kwa sababu hizi ni hati mbili za baadaye, na hakuna, hakuna hati nyingine zinazothibitisha hili, na kwa sababu Matendo ya Mitume yanajumuisha kifungu hiki kwingineko, na kwa sababu inaonekana kuna uwezekano mkubwa kuwa jaribio la waandishi labda kuakisi kile Luka anachosema kwingineko, na labda hata kuongeza idhini ya Mungu kwenye maandishi. Kwa maneno mengine, sio Luka tu anayefanya, lazima iwe na idhini ya Roho Mtakatifu labda, Luka hakuandika maneno hayo.

Luka aliandika tu, ilinipendeza kutoa haya, kutoa simulizi hili. Mfano mwingine wa kuvutia ni Ufunuo sura ya 21, na mstari wa 3, ambao katika maono ya Yohana Yerusalemu Mpya, Yohana sasa ananukuu fomula ya agano la Agano la Kale. Na sura ya 21 inasema, katika mstari wa 3 wa Ufunuo, Nikasikia sauti kubwa kutoka katika kiti cha enzi ikisema, Sasa maskani ya Mungu iko pamoja na wanadamu, au pamoja na watu, naye atakaa pamoja nao.

Watakuwa watu wake, na Mungu mwenyewe atakuwa pamoja nao, na kuwa Mungu wao. Ukikumbuka baadhi ya Agano lako la Kale, utaona kwamba hiyo ni fomula ya agano ambayo mara nyingi katika aina mbalimbali hujitokeza katika Agano la Kale. Nitakuwa Mungu wao, nao watakuwa watu wangu.

Inaonekana Yohana hasa anatumia toleo la Ezekieli 37 la hilo, ingawa linapatikana katika Yeremia, Zekaria, na maandiko kadhaa ya Agano la Kale. Mambo ya Walawi sura ya 26, usemi kamili wa fomula ya agano. Lakini kinachovutia ni kwamba kuna aina mbili za hati za Ufunuo 21, mstari wa 3. Katika sehemu ambayo inasema, watakuwa watu wake, na Mungu mwenyewe atakuwa pamoja nao.

Baadhi ya hati zina watu wa umoja, ilhali hati zingine zina watu wa wingi, au tunaweza kusema kwa namna fulani watu wa Kiingereza waliopotoka. Hatutumii hilo sana, lakini baadhi ya hati kwenye Ufunuo 21, mstari wa 3 zina, watakuwa watu wangu, umoja. Wengine watakuwa, watakuwa wa watu wangu, wingi.

Na swali ni, ni ipi basi iliyo sahihi? Yohana ana uwezekano mkubwa wa kuandika nini? Unapoangalia hati zenyewe, kama ushahidi wa nje, kuhusu tarehe na idadi ya hati, na Byzantine na Aleksandria, n.k., ni vigumu sana kufikia hitimisho fulani. Kwa hivyo aina zingine za ushahidi huzingatiwa. Kwa mfano, je, kuna uwezekano mkubwa kwamba mwandishi angeandika wingi wa watu, au kuna uwezekano mkubwa kwamba mwandishi angeandika watu umoja? Na ushahidi mmoja muhimu ni kwamba, inavutia kwamba Yohana mara nyingi hujumuisha maandishi ya Agano la Kale.

Maandiko ya Agano la Kale yaliyorejelea taifa la Israeli mahususi. Sasa Yohana anaanza kuwajibu watu kwa ujumla zaidi, wakiwemo Mataifa. Na Yohana ana kifungu hicho mara kwa mara katika Ufunuo, watu kutoka kila kabila na lugha na lugha, n.k., na taifa.

Kwa hivyo, je, inawezekana kwamba Yohana mwenyewe alibadilisha fomula ya Agano la Kale iliyokuwa na watu wa umoja ikimaanisha Israeli, na sasa kwa makusudi aliifanya iwe wingi, watu, ili kuweka wazi kwamba watu wote, si Israeli tu, bali Mataifa, watu kutoka kila kabila na lugha na lugha na taifa, sasa ni wa watu wa Mungu, wingi. Na kwamba labda mwandishi angekuwa na mwandishi anayejua fomula ya agano la Agano la Kale ambayo iko katika watu wa umoja, huenda alijaribu kuibadilisha ili kuifanya ionekane kama na kuendana na fomula ya agano la Agano la Kale kutoka Ezekieli na Mambo ya Walawi 26 ambayo ilikuwa na watu wa umoja. Kwa hivyo hapa kuna mfano ambapo labda, labda Yohana hapo awali aliandika wingi wa watu, na mwandishi wa baadaye mahali fulani katika mstari huo anaweza kuwa aliibadilisha kuwa umoja ili kuifanya ionekane zaidi kama fomula ya Agano la Kale.

Mfano mwingine, mfano wa kuvutia, unapatikana katika Warumi sura ya 5 na mstari wa 1. Katika Warumi sura ya 5 na mstari wa 1, Paulo anaanza sehemu mpya kwa kuonyesha aina ya matokeo ya matokeo ya kuhesabiwa haki kwa imani ambayo ameyatetea katika sura nne za kwanza. Kwa hivyo, kwa kuzingatia ukweli kwamba mtu huhesabiwa haki kwa imani katika Yesu Kristo, kuanzia mstari wa 5, kwa hivyo, kwa kuwa tumehesabiwa haki, sura ya 1 hadi ya 4, kupitia imani, tuna amani na Mungu. Sasa hiyo inaonekana kama taarifa ya kile kilicho kweli na kile tunacho nacho kwa sababu ya kuhesabiwa haki.

Tumehesabiwa haki kwa imani, kwa hivyo, kwa sasa, tuna amani na Mungu. Hatuko tena katika uadui na Mungu. Hatuko tena katika uhusiano wa uadui, na sasa tuna uhusiano wa amani.

Hata hivyo, baadhi ya hati za mkono, cha kufurahisha, zina neno hapa ambalo linaweza kutafsiriwa kama "tuache au tunapaswa kuwa na amani na Mungu." Zaidi ya hayo ni mawaidha au amri. Kwa hivyo ni ipi? Tena, hati zingine zinasoma, tuna amani na Mungu, zikitoa kauli inayoashiria, madai.

Maandishi mengine yanasema, tunapaswa kuwa na au tuache tuwe na amani au tunapaswa kuwa na amani na Mungu. Zaidi ya hayo ni mawaidha au amri. Na hii inaleta tofauti kidogo.

Paulo aliandika nini? Je, Paulo alikuwa akituamuru tuwe na amani au tunapaswa kuwa na amani, au alikuwa akitoa tu madai? Kwa kweli hii ni kweli, kulingana na ukweli kwamba tumehesabiwa haki. Tofauti, tofauti ni herufi moja katika Kigiriki. Ni neno lile lile tulilonaldo, ni lile lile, au ni neno lile lile kuwa na au tunalotafsiri kuwa na kwa Kiingereza.

Lakini tofauti ni, je, hili, je, neno hili la kutafsiriwa tunalo kama tamko, kauli, ambalo lingemandikwa kwa njia moja. Au ni amri? Tunapaswa kuwa na, tuache, hilo lingemandikwa kwa njia nyingine. Tofauti ni herufi moja ambayo ingeweza kuwa, ambayo ingeweza kutamkwa sawa.

Kumbuka tulisema kama mwandishi ameketi pale akisikiliza maandishi yakisomwa, wakati mwingine herufi inapotamkwa kwa njia ile ile, ataandika nini? Na huu ni mfano wa mahali ambapo kitenzi to have kingeweza kuandikwa kwa mabadiliko ya herufi moja tu, na herufi zote mbili zingetamkwa sawa. Kila mtu anaona hilo? Kama mwandishi, kwa kutumia maneno ya Kigiriki, moja wapo lingekuwa ekomen, ambalo lingekuwa tunalo, lingine lingekuwa ekomen. Unaona tofauti ni herufi moja tu.

Ekomen ingekuwa tunapaswa kuwa na au tuache tuwe na, tofauti na ekomen, ambayo ingekuwa tuna, dai. Tatizo lilikuwa ah na oh zilitamkwa sawa, oh. Kwa hivyo ikiwa una mtu anayesoma na kusema ekomen, nitaandika nini? Je, nitaandika tuache tuwe na au tunapaswa kuwa na, au nitaandika tuna, kauli au dai? Maoni mengi na Warumi niliyosoma yote yanaamini kwamba kuna uwezekano mkubwa tafsiri tuliyo nayo, ni dai au kauli, ndiyo sahihi.

Lakini bado unaweza kuona kile ambacho wakosoaji wa maandishi wanapaswa kufanya wanapokuwa na hati kama vile Warumi 5.1 ambazo hata zina tofauti ya herufi moja, hilo huenda linarudi kwenye ukweli kwamba herufi zote mbili zingetamkwa sawa, na kusababisha baadhi ya maandishi kuandika herufi moja au nyingine kuandika herufi nyingine ambayo ingesababisha kutafsiri maandishi kwa njia tofauti kidogo. Mfano wa mwisho ni muhimu zaidi kuhusu urefu. Mengi ya haya ambayo tumeyaangalia hadi sasa yamekuwa rahisi, kwa mfano, Luka 1 ilikuwa maneno machache tu.

Zile zingine mbili zilikuwa tahajia tu, kwa kweli zote mbili zingine zilikuwa mifano ya herufi moja tu ya tofauti kati ya herufi moja. Lakini nataka kuangalia moja kwa ufupi ambayo ni ndefu zaidi, na hiyo ndiyo mwisho wa Marko sura ya 16. Na tena, sidhani, situmaini kutatua hili, na situmaini kueleza kwa undani zaidi kwa nini hili lilitokea au jinsi tunavyopaswa kulishughulikia andiko hilo.

Lakini hata katika Kiingereza kingi, hili ni muhimu sana kiasi kwamba karibu kila tafsiri ya Kiingereza ambayo nimewahi kuiangalia inajumuisha kutajwa kwa hili. Na hiyo ni kwamba ukiangalia katika hati nyingi za Kiingereza, zitakuwa na noti kama hii. Ninaangalia maandishi ya NIV, na yanasema hati za awali na baadhi ya mashahidi wengine wa kale hazina Marko 16 mstari wa 9 hadi 20.

Kwa hivyo ukiangalia Biblia zako nyingi, Marko 16, sura ya mwisho kabisa ya Marko, inaelekea mwisho wa mstari, inaelekea mstari wa 20. Lakini katika kila tafsiri ya Kiingereza niliyoiona ina maelezo madogo hapo katika maandishi, au labda katika tanbihi inayosema baadhi ya maandishi ya awali na mashahidi wengine hawana mstari wa 9 hadi 16. Na kwa kweli kulikuwa na nyingine, baadhi ya Biblia za Kiingereza pia zina mwisho mwingine unaowezekana ambao ni mfupi zaidi, na zitakuwa na maelezo sawa.

Mistari hii, au mwisho huu, wakati mwingine watakuwa nayo katika tanbihi, na tena watasema haikuwa katika baadhi ya mashahidi wa awali au wa kale. Kwa hivyo shida ni kwamba, inaonekana tuna matoleo mawili ya Marko. Toleo moja lina Marko sura ya 16 ambayo hupitia mistari wa 8 pekee. Toleo lingine la Marko lina mwisho wake, kama vile mistari wa 9 hadi 20.

Na sitatumia muda kuisoma, lakini mistari wa 9 wa Marko 16 unaanza, Yesu alipofufuka mapema siku ya kwanza ya juma, alimtokea Mariamu Magdalene, ambaye alikuwa amemtoa pepo saba. Akaenda akawaambia wale waliokuwa pamoja naye. Kisha inaendelea, na kwa kweli katika mistari wa 15, inamtaja Yesu akiwaambia wanafunzi wake, enendeni ulimwenguni mkahubiri injili hii, habari njema kwa viumbe vyote, n.k. , n.k.

Kwa hivyo una mwisho huu mrefu ambao, tena, Biblia yangu ya Kiingereza inasema baadhi ya hati hazina mwisho huu, mistari wa 9 hadi 20. Kwa hivyo swali ni, Marko aliishia wapi? Je, Marko aliishia mistari wa 8? Hiyo ni, kama hati nyingi, zina mwisho wa Marko mistari wa 8. Hiyo ndiyo. Hiyo ndiyo mwisho wa injili.

Hati zingine zinajumuisha mistari ya 9 hadi 20. Kwa hivyo Marko aliishia wapi? Tena, sitaki kutatua tatizo hili na kueleza kwa undani zaidi kuhusu hili, lakini je, inawezekana, je, inawezekana kwamba Marko alikusudia kuishia kwenye mistari wa 8? Nami nitasoma. Hivi ndivyo Marko 16 inavyoishia.

Sura hii ya 16 ni simulizi la ufufuo wa Yesu na kuonekana kwake kwa baadhi ya wanafunzi wake. Na mistari wa 8 unasema, wakiwa wametetemeka na kuchanganyikiwa, wanawake wakatoka kaburini wakakimbia. Hawakumwambia mtu yeyote chochote kwa sababu waliogopa.

Na huo ndio mwisho wa sura ya 16 katika mstari wa 8. Na baadhi yenu mnaweza kujiuliza, ni njia gani hiyo ya kumalizia injili? Wanawake wakitetemeka na kuogopa na kuogopa kwenda kumwambia mtu yeyote? Hiyo si jinsi injili inavyoisha, hasa unaposoma Mathayo na Luka na Yohana. Hiyo si jinsi injili inavyoisha. Lakini labda hivyo ndivyo mwandishi wa kale alivyofikiria.

Na labda mistari ya 9 hadi 20 ilikuwa jaribio la mwandishi wa kale la kujenga mwisho sahihi wa injili. Na hati nyingi za maandishi zilichukua hilo na kujumuisha mistari ya 9 hadi 20. Lakini je, inawezekana kwamba Marko aliishia kwenye mstari wa 8? Na nadhani kuna sababu nzuri, hata sababu za kitheolojia na sababu za muktadha na Marko zinazopendekeza kwamba hapo ndipo ilipoishia.

Wengine wanapendekeza kwamba kwa kweli mstari wa 8, Marko mwenyewe aliandika zaidi baada ya mstari wa 8 na kwa namna fulani hiyo ilipotea, ikakata au kuchoma hati au kitu kama hicho. Kwa namna fulani hiyo ilipotea na baadaye mwandishi akajumuisha mistari ya 8, 9 hadi 20. Lakini je, inawezekana kwamba Marko alikusudia kuishia kwenye mstari wa 8? Tena, hatutaingia kwenye sababu hiyo.

Lakini labda mwandishi aliyekuwa na hati ambapo Marko anaishia kwenye 16, 8 alifikiri kwamba hiyo haikuwa njia ya kutosha kumaliza injili na alijua kuhusu Mathayo na Luka hata na labda Yohana. Na kwa kweli, baadhi ya mistari hii ya 9 hadi 20 inafanana, hasa 15 na 16, inafanana kwa uangalifu sana na Mathayo sura ya 28, maandishi makuu ya agizo. Kwa hivyo labda mwandishi alifikiri kwamba alihitaji kuongeza mwisho unaofaa kwa injili ya Marko.

Na hivyo mistari ya 9 hadi 20 inaonekana kwenye baadhi ya hati lakini huenda isiwe mwisho wa awali ambao Marko mwenyewe aliandika. Kwa hivyo kwa kumalizia, ukosoaji wa maandishi, ukosoaji wa maandishi unakusudiwa kuzingatia ushahidi

wote unaowezekana, wa nje na wa ndani. Nje, tarehe ya hati, familia ambazo zinatoka, usambazaji wa hati, iwe hati fulani iko au ina asili yake katika sehemu moja tu, au ikiwa usomaji unaonekana kuenea kijiografia katika maeneo kadhaa na ulijulikana zaidi.

Kuangalia tarehe ya hati, mwelekeo wa uandishi, na kisha kuangalia ndani mtindo wa mwandishi, msamiati, sarufi, mahali pengine katika kitabu, au kama mwandishi aliandika hati zingine kama vile Paulo, akiangalia theolojia na mtindo wake, muktadha mpana, akitumia taarifa hizo zote na kujaribu kujenga upya kwa karibu iwezekanavyo na kwa usahihi iwezekanavyo kwa kufanya kazi kinyume na ushahidi wote wa hati, kwa kutumia vigezo na taarifa hizo zote, kufanya kazi kinyume na kujenga upya kwa usahihi na kwa karibu iwezekanavyo, ni nini ambacho mwandishi wa Marko au Mathayo au Warumi au Yereimia au Isaya au Mwanzo, kuna uwezekano mkubwa waliandika nini? Kumbuka, kama mti ambapo shina linatawi pande kadhaa, hatuna shina, hatuna hati ya asili, tuna matawi tu na kwa kawaida ncha za matawi. Kwa hivyo tunajaribu kufanya kazi kinyume na kujenga upya kile ambacho hati ya asili ilisoma kutoka kwa hati zote ambazo, tena, katika mchakato wa kunakili, tofauti ziliingia, mabadiliko yaliingia, na ukosoaji wa maandishi hujaribu kufanya kazi kutoka kwa ushahidi ili kujenga upya kile ambacho kinawezekana zaidi kilikuwa usomaji wa asili. Lakini tena, nataka kuongeza, lazima isemwe kwamba hakuna kitu muhimu, kwa maoni yangu, na wasomi wengi wa kiinjili wamethibitisha hili, hakuna kitu muhimu kwa imani yetu katika Yesu Kristo kinachotegemea tofauti za kimaandishi na kiuhakiki.

Mchakato wa ukosoaji wa maandishi unaturuhusu kufikia kiwango cha juu sana cha uwezekano hasa ni nini, na tunafanya kazi kila siku kwa viwango vya juu vya uwezekano, lakini unaturuhusu kujenga upya kwa kiwango cha juu sana cha uwezekano kile ambacho mwandishi wa Biblia alikiandika awali. Unapoangalia hati zote na ushahidi tulionao, ukosoaji wa maandishi unaturuhusu kufanya kazi na

kujenga upya kwa kiwango cha juu cha uwezekano kile ambacho mwandishi aliandika, ili tuweze kuwa na ujasiri katika maandishi tuliyo nayo, kwamba tuna kitu ambacho ni lengo sahihi la tafsiri ambacho hutoa msingi wa mawazo ya kihermeneutical na tafakari na tafsiri na matumizi ya Biblia kama Neno la Mungu. Kwa hivyo hiyo ndiyo hatua ya kwanza ya mchakato wa uwasilishaji kutoka ambayo itatuongoza katika kujadili kihermeneutical kwa undani zaidi.

Mchakato wa uwasilishaji kutoka kwa msukumo, uzalishaji wa asili na asili ya maandishi ya Biblia, hadi kupitia ushahidi wote kama maandishi yalivyopakiliwa na kupatikana, kufanya kazi nyuma na kujenga upya kupitia ukosoaji wa maandishi maandishi ya Agano Jipya la Kale ambalo ni tafakari sahihi ya maandishi ya awali yaliyovuviwa. Hilo sasa linatupeleka kwenye hatua ya pili, ya pili ya uwasilishaji, na ambayo inategemea ujenzi upya wa maandishi ya Agano Jipya la Kale, sasa tafsiri katika Kigiriki na Kiebrania, tafsiri kisha inaruhusu maandishi hayo kupatikana katika lugha mbalimbali tunazozungumza, ili sasa tuweze kuwa na msingi wa kutosha wa hermeneutics na tafsiri. Kwa hivyo katika kikao chetu kijacho tutazungumzia kidogo kuhusu tafsiri, mchakato wa tafsiri, ni nini hufanya tafsiri nzuri, ni aina gani tofauti za tafsiri, na tafsiri inachukua jukumu gani katika hermeneutics na tafsiri, ni tafsiri gani labda unapaswa kutumia katika juhudi zako mwenyewe za hermeneutics.